

CARPE

UPPDRAG & YRKESROLL

Personlig assistans

UPPDRAG OCH YRKESROLL PERSONLIG ASSISTANS

Läsanvisning och bakgrund

Uppdrag och yrkesroll – Personlig assistans består av just dessa två delar, uppdraget och yrkesrollen. Det är en beskrivning av vad det kan innebära att arbeta som Personlig assistent. Det finns Uppdrag och yrkesroll även för boende, daglig verksamhet, barnverksamhet och socialpsykiatri.

Uppdrag och yrkesroll – Personlig assistans är ett komplement till och bör användas tillsammans med **Carpes yrkeskrav - generella kunskaper för medarbetare inom verksamhetsområdet: Stöd och service till personer med funktionsnedsättning** som innehåller de grundläggande kunskaper som behövs inom området .

Målet är att Carpes yrkeskrav tillsammans med Uppdrag och yrkesroll ska kunna användas för olika syften och på olika nivåer. Exempel på användningsområden finns i inledningen av Carpes yrkeskrav. Precis som Carpes generella yrkeskrav är framtagna i en process med hjälp av en arbetsgrupp har Uppdrag och yrkesroll för de olika verksamhetsområdena tagits fram på samma sätt. Arbetsgrupper med chefsrepresentation från olika kommuner i Stockholms län har med utgångspunkt i frågan: Finns det specifika yrkeskrav som kan ställas kring de olika verksamhetsområdena? Frågan var öppen och processen i de olika grupperna var för sig men också tillsammans ledde fram till att det var mer som förenade när det gällde yrkeskraven än vad som skilde dem åt. Deltagarna i arbetsgruppen såg också snart i processen att det i de olika uppdragen och yrkesrollerna fanns något särskilt att fånga och formulera. Något som skulle kunna vara användbart på olika nivåer och i olika syften vilket resulterade i det här materialet.

UPPDRAG

Personlig assistans är en insats enligt Lag (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS). Det övergripande målet i lagen är att främja jämlikhet i levnadsvillkor och full delaktighet i samhällslivet för de personer som omfattas av lagen. Målet ska också vara att den enskilde får möjlighet att leva som andra.

Resultatet i utförandet ska leva upp till de mål som lagstiftningen sätter upp, de är utgångspunkten i uppdraget tillsammans med den enskildes önskemål och behov. I lagstiftningen finns de grundläggande värden som tillsammans med FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning samt kännedom om funktionshinderområdets historia ska forma uppdraget.

Uppdraget har sin grund i att en person ansöker om en insats för sina behov. En biståndshandläggare fattar därefter ett beslut om personlig assistans om det är det som fyller behovet. Beslutet läggs som en beställning och är grunden för uppdraget som verksamheten ska verkställa. I beställningen ska det finnas en beskrivning av vad den enskilde behöver och

önskar med sin personliga assistans. Beslutet kan fattas av kommunen (9 § 2 LSS) eller vara ett beslut om assistansersättning från försäkringskassan (51 kap. socialförsäkringsbalken). Detta avgörs av hur många timmars behov per vecka den enskilde bedöms ha.

När utförandet börjar ska en genomförandeplan upprättas. Genomförandeplanen ska beskriva vad som ska utföras, hur det ska utföras, när det ska utföras och ibland av vem det ska utföras. För att möjliggöra likvärdiga villkor som för andra människor i motsvarande ålder är det mycket viktigt att det ges ett avgörande inflytande över när och på vilket sätt stödet ges och vem som ger det.

Genomförandeplanen ska utgå från såväl önskemål och behov men även det beslut som inkommit till verkställaren. Assistansen ska grunda sig på respekt för den enskildes självbestämmande och integritet samt att den enskilde i största möjliga utsträckning ges inflytande och medbestämmande. Upprättandet av genomförandeplanen är en process och inte ett enstaka möte. Utifrån genomförandeplanen och målen i denna förs journalanteckningar över hur utförandet genomförs. Detta för att underlätta utvärdering, utveckling och uppföljning av insatsen tillsammans med den enskilde. Dokumentationen är ett sätt att kvalitets-säkra att personen får den personliga assistans som var tänkt. Det är viktigt att uppdraget möjliggör för individen att behålla sin spontanitet och flexibilitet i det egna livet. Dialogen mellan den enskilde, beställare och utförare är viktig för att säkra att det som görs, som är olika för olika individer samtidigt uppnår samma kvalitet.

Assistansen ska vara av god kvalitet och bedrivas i samarbete med berörda samhällsorgan och myndigheter. Det är viktigt att ha kännedom om samhällsaktörer och kontakter som är viktiga för den enskilde.

Arbetsuppgifterna spänner mellan att assistera vid personlig omvårdnad till att möjliggöra ett samhällsdeltagande. Det kan vara att ge stöd i det egna hemmet och även ute i samhället, t ex på jobbet eller att följa till förskolan. Det kan vara arbetsuppgifter över hela dygnet. Som personlig assistent kan det handla om att ge stöd i någon av livets alla situationer och till personer i olika åldrar, från barn till vuxen till den vuxna äldre.

YRKESROLL

Det är viktigt att ha insikt om vikten av kompetens men samtidigt ha kännedom om det historiska sammanhang som personlig assistans vuxit fram ur. Förstå vikten av kompetens samtidigt som den enskildes rätt att välja värnas.

I 'Rätt kompetens hos personal i verksamheter för personer med funktionsnedsättning, Vägledning för arbetsgivare, Socialstyrelsen' kan man läsa:

"Personal som arbetar inom stöd, service och omsorg behöver ha adekvata och tillräckliga kunskaper och erfarenheter för att kunna ge ett stöd av god kvalitet. Den personal som här avses är de som ger ett brukarnära stöd i verksamheter enligt SoL och LSS. Här räknar vi upp de insatser som personer med funktionsnedsättning kan ha beviljats. I uppräknningen ingår även personlig assistans trots att krav på kompetens kan försvåra den enskildes rätt att själv avgöra vem som ska ge assistansen."

Vidare kan man läsa i Socialstyrelsens allmänna råd (SOSFS 2014:2) 'Kunskaper hos personal som ger stöd, service eller omsorg enligt SoL och LSS till personer med funktionsnedsättning' att de även gäller för personlig assistans men att man också här tar hänsyn till personens möjlighet att själv välja sina personliga assistenter och de rekommendationer på kompetens som då kan ställas.

Det personligt utformade stödet, förståelse för livssituation samt reflektion runt relationen mellan personlig assistent och den enskilde är en viktig grundförutsättning för att assistansen ska vara av rätt kvalitet. Förmågan att kommunicera och ha en kontakt som utgår från lyhördhet och förståelse samt använda det i stödet och servicen är också en förutsättning. Det handlar om en kompetens som kan vara svår att beskriva och just därför krävs reflektion i arbetet, egen reflektion och reflektion tillsammans med den enskilde eller dess företrädare, närstående när den enskilde önskar så, kollegor och arbetsledning.

Som personlig assistent ska du kunna ge rätt stöd till personer med vitt skilda bakgrunder och livssituationer. Det personliga stödet kan rikta sig till en person med en medfödd funktionsnedsättning eller en person med en funktionsnedsättning förvärvad senare i livet t ex genom en olycka eller en sjukdom. Att ge stöd när behov finns vid en medfödd funktionsnedsättning kräver en viss förståelse och kompetens. Att ge stöd när behov finns när en funktionsnedsättning är förvärvad senare i livet kräver en annan förståelse och kompetens. Ett livsloppsperspektiv måste finnas med, frågor som kan vara aktuella att reflektera över kan vara: Vad betyder det att ha levt ett liv utan behov av stöd och senare i livet få behov av stöd? Kunskap om den aktuella funktionsnedsättningen i kombination med kännedomen om personen och dess historia bildar i sig en särskild situation som ställer krav i yrkesrollen.

Rollen har ibland formulerats som att vara någons "armar och ben" ibland som att vara en "blomma i tapeten". I detta kan det ligga något positivt i relation till den enskilde då det bakom ligger en tanke om att inte ta över utan bara ge stöd där hinder finns. Det räcker dock inte som beskrivning av en yrkesroll som också består av en relation mellan den enskilde och den personliga assistenten, en relation som bygger på ett gott utförande och ett gott bemötande som i sin tur bygger på kompetens. Kompetens som grund i utförandet bygger relationen som ska resultera i ett personligt stöd.

En utgångspunkt sägs många gånger vara att man som personlig assistent inte ska göra det som den enskilde kan själv. Men kännedom om att delaktighet inte alltid betyder att individen aktivt gör allt är också viktigt. Om personen kan utföra vissa saker själv men det kräver mycket energi och tid för att genomföra så kan konsekvensen bli att personen hindras från andra viktiga aktiviteter i livet. Delaktigheten i de energi- och tidskrävande aktiviteterna kan bli på bekostnad av annan viktig delaktighet för personen. För att ge rätt stöd runt detta krävs god kännedom om personen och utifrån det tillsammans med personen stödja vid val i vardagen.

I yrkesrollen ingår att ha insikt i att det ligger en prestation i att kunna vänta, att kunna vara i beredskap och invänta den enskildes behov och önskemål. Unikt är jämfört med andra yrkesroller inom funktionshinderområdet att man i sin yrkesroll ofta ska assistera endast en person under ett arbetspass. Det stärker möjligheterna till ett reellt så kallat brukarnära perspektiv. Detta handlar bland annat om att i yrkesrollen kunna se var det riskerar att bli egna värderingar som styr den personliga assistansen. Yrkesrollen talas ofta om i termer av ensamarbete men det är viktigt att se möjligheterna och inse att tillsammans utgör personen och den personliga assistenten en tvåsamhet, den enskildes perspektiv kan vara tvåsamhet, inte ensamhet. Att nästan uteslutande arbeta utan kollegor i det dagliga kräver dock något särskilt, det kräver en självständighet och trygghet i yrkesrollen.

I yrkesrollen kan ingå att vara kollega till individens närstående som make, maka, partner, sambo, särbo, barn eller andra viktiga nära relationer. Den närstående kan då sägas tillhöra en särskild grupp assistenter med en särskild roll, en för många assistansanvändare viktig roll för att värna t ex vissa tider på dygnet som privata. Att arbeta i en familj innebär att man måste förstå vikten av integritet och förstå vad behovet av insatsen kan innebära för hela familjen. Personens historia är också familjens historia. En sjukdom eller en olycka kan ha påverkat alla i familjen. Att assistera ett barn i en familj kräver kännedom om den egna rollen i relation till föräldraskapet samt kännedom om barnets perspektiv och den särskilda kompetens som krävs här.

Gränsdragningar och förståelse av vad privat och professionell betyder är en viktig fråga inom alla verksamheter och särskilt viktig inom personlig assistans. Balansen i relationen där närhet, distans och vänskaplighet bör ingå i reflektionen kan vara en utmaning när det gäller den personliga assistansen.

En annan viktig aspekt när det gäller yrkesrollen är att kunna reflektera över och förstå relationen i form av makt. Många gånger arbetar en personlig assistent länge hos en och samma person och i den långa, djupa relationen finns trygghet men den kräver också en professionell reflektion för att just hålla liv i de viktiga aspekterna runt detta. Relationen i sin grund är inte jämlik eller ömsesidig. Personen är beroende av assistansen och den personliga assistenten samtidigt som det är personens behov, inte den personliga assistentens behov, som står i fokus.

Kunskap om Arbetsmiljölagen (AML) och den egna rollen i dialogen med den enskilda för att säkerställa arbetsmiljön och värna om det egna hemmets miljö utöver arbetsgivarens ansvar är viktig.

Yrkesrollen kan liksom andra yrkesroller innebära utmaningar. Men dessa utmaningar ger också möjligheter att genom reflektion och kompetensutveckling utvecklas inom yrket. Yrkesrollen har i ett historiskt perspektiv ändrats och kommer att fortsätta att utvecklas. Utifrån kunskap om samhällsutveckling, olika syn på hur stöd till personer med funktionsnedsättning ska utformas och vad yrkesrollen ska innehålla, behöver man reflektera över sin yrkesroll utifrån grundläggande frågor om just uppdraget och yrkesrollen.

